

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»
Навчально-науковий інститут фізичної культури, спорту та спеціальної освіти
Кафедра спеціальної та інклюзивної освіти

МАМАТОВА Зульфія Раїсівна
КОНСТАНТИНОВ Дмитро Сергійович

ЛФК І МАСАЖ В СПЕЦІАЛЬНОЇ ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТІ

**Методичні рекомендації до практичних занять і виконання
самостійної роботи з навчальної дисципліни
для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
спеціальності А6 Спеціальна освіта (Логопедія)**

*Рекомендовано до друку вченою радою Державного закладу
«Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського» (протокол № 15 від 25 червня 2026 року)*

Рецензенти:

Прохоренко Л. І., доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, директор Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України.

Холодов С. А., доцент, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри біології та здоров'язбережувальних технологій Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Маматова З. Р., Константинов Д. С. ЛФК і масаж в спеціальній та інклюзивній освіті : методичні рекомендації до практичних занять і виконання самостійної роботи з навчальної дисципліни для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності А6 Спеціальна освіта (Логопедія) : Одеса, Університет Ушинського, 2026. 37 с.

Методичні рекомендації розроблено відповідно до освітньо-професійної програми «Спеціальна освіта (Логопедія)» першого (бакалаврського) рівня спеціальності А6 Спеціальна освіта, спеціалізації А6.01 Логопедія та робочої програми з навчальної дисципліни «ЛФК і масаж в спеціальній та інклюзивній освіті» з метою посиленої ефективності підготовки майбутніх фахівців-логопедів. Подано анотацію дисципліни, плани практичних занять, завдання для самостійної роботи, рекомендовану літературу, вимоги до знань і вмінь здобувачів, набутих у процесі вивчення дисципліни.

ЗМІСТ

Опис навчальної дисципліни.....	4
Анотація навчальної дисципліни.....	5
Плани практичних занять.....	7
Теми для наукових робіт.....	32
Критерії оцінювання.....	33
Рекомендована література.....	36

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, ОПП, спеціальність, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів - 4	Галузь знань 01 Освіта/Педагогіка	Статус дисципліни: Вибіркова	
		Мова навчання: українська	
Змістових модулів – 2	ОПП «Спеціальна освіта» Спеціальність А6 Спеціальна освіта (Логопедія)	Рік підготовки:	
		2-й	2-й
Індивідуальне навчально-дослідне завдання: - тези	ОПП «Спеціальна освіта» Спеціальність А6 Спеціальна освіта (Логопедія)	Семестр	
Загальна кількість годин - 120		4-й	4-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4 самостійної роботи студента – 4	Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)	Лекції	
		16 год.	4 год.
		Практичні, семінарські	
		28 год.	8 год.
		Лабораторні	
		-	-
		Самостійна робота	
		76 год.	108 год.
Індивідуальні завдання:			
-	-		
Вид контролю: залік			

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання - аудиторних занять: самостійна робота - 40: 60%

для заочної форми навчання - аудиторних занять: самостійна робота - 11: 89%

Навчальна дисципліна «Лікувальна фізична культура і масаж у спеціальній та інклюзивній освіті» є вибірковою в професійній підготовці здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності А6 «Спеціальна освіта». Вона спрямована на формування у майбутніх логопедів цілісного уявлення про роль рухової активності, лікувальної фізичної культури (ЛФК) та масажу у системі корекційно-розвиткової та реабілітаційної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.

Дисципліна має міждисциплінарний характер і інтегрує знання з анатомії, фізіології, психології, педагогіки, логопедії. Особлива увага приділяється зв'язку між моторним розвитком, мовленнєвими функціями та загальним психофізичним станом дитини.

У межах дисципліни розглядаються теоретичні та практичні аспекти застосування ЛФК і масажу у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами. Вивчаються фізіологічні механізми впливу рухової активності на розвиток нервової системи, формування моторики та мовлення.

Окрему увагу приділено методикам лікувального та дитячого масажу, дихальним і релаксаційним вправам, ігровим технологіям у фізичній реабілітації, а також особливостям роботи з дітьми з мовленнєвими порушеннями, розладами аутистичного спектра, інтелектуальними та сенсорними порушеннями.

Дисципліна забезпечує формування у майбутніх логопедів практичної готовності до роботи в інклюзивному середовищі, сприяє розвитку професійної компетентності у сфері корекційно-реабілітаційної діяльності та підвищує ефективність логопедичної роботи через інтеграцію рухових і масажних технологій.

Метою викладання дисципліни є формування у здобувачів вищої освіти системи знань, умінь і професійних компетентностей щодо застосування засобів лікувальної фізичної культури і масажу в умовах спеціальної та інклюзивної освіти, зокрема у роботі з дітьми, які мають мовленнєві, психофізичні та комплексні порушення розвитку.

У процесі вивчення дисципліни вирішуються такі основні **завдання**:

- сформувати у здобувачів уявлення про теоретичні основи лікувальної фізичної культури і масажу як засобів корекції та реабілітації;
- ознайомити з анатоμο-фізіологічними особливостями розвитку дітей з різними видами порушень, зокрема мовленнєвими;
- розкрити роль рухової активності у формуванні мовлення, когнітивних процесів та соціальної поведінки дитини;
- навчити принципам організації та проведення занять ЛФК з урахуванням індивідуальних особливостей розвитку дитини;
- сформувати базові навички застосування елементів лікувального та логопедичного масажу;
- ознайомити з методами профілактики вторинних порушень розвитку у дітей з ООП;
- сформувати вміння добирати корекційно-розвиткові вправи відповідно до структури порушення;
- розвинути здатність до міждисциплінарної взаємодії в команді супроводу дитини;

- навчити оцінювати ефективність застосування ЛФК і масажу в індивідуальній корекційній роботі.

Очікувані результати вивчення дисципліни

Після опанування дисципліни здобувачі повинні:

знати:

- теоретичні основи ЛФК і масажу;
- анатоמו-фізіологічні особливості розвитку дітей з ООП;
- принципи організації корекційно-розвиткової рухової діяльності;
- методи і засоби лікувального масажу та ЛФК;

вміти:

- застосовувати елементи ЛФК у логопедичній практиці;
- добирати корекційні вправи відповідно до виду порушення;
- проводити елементи масажу з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей;
- оцінювати ефективність корекційно-розвиткових заходів;
- здійснювати міждисциплінарну взаємодію в інклюзивному освітньому середовищі.

Опановуючи зміст навчальної дисципліни здобувач повинен дотримуватися принципів академічної доброчесності:

- сумлінно, вчасно й самостійно (крім випадків, які передбачають групову роботу) виконувати навчальні завдання, завдання проміжного та підсумкового контролю;
- бути присутнім на всіх навчальних заняттях, окрім випадків, викликаних поважними причинами;
- ефективно використовувати час на навчальних заняттях для досягнення навчальних цілей, не марнуючи його на зайві речі;
- сумлінно виконувати завдання з самостійної роботи, користуватися інформацією з надійно перевірених джерел, опрацьовувати запропоновані та додаткові літературні джерела та Інтернет-ресурси.

Нормативно-правова основа курсу:

- Конституція України, стаття 53, яка гарантує право кожного громадянина на освіту.
- Закон України «Про освіту» № 2145-VIII від 05.09.2017 р., який визначає право осіб з особливими освітніми потребами на освіту та регламентує організацію інклюзивного навчання.
- Закон України «Про повну загальну середню освіту» № 463-IX від 16.01.2020 р.
- Закон України «Про дошкільну освіту» (зі змінами).
- Закон України «Про вищу освіту».
- Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні», який визначає систему медичної, фізичної, психолого-педагогічної та соціальної реабілітації осіб з інвалідністю.

ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Змістовий модуль 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА АНАТОМО-ФІЗІОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ЛФК І МАСАЖУ

Теоретичний блок (теми лекцій)

Тема 1. Теоретико-методологічні основи ЛФК і масажу в системі спеціальної та інклюзивної освіти.

Розкривається сутність ЛФК і масажу як складових корекційно-реабілітаційного процесу. Аналізується їх місце в системі спеціальної та інклюзивної освіти. Визначаються основні поняття: реабілітація, абілітація, компенсація, адаптація, корекція. Розглядається міждисциплінарний характер ЛФК і масажу, їх взаємозв'язок із педагогікою, медициною та психологією. Наголошується на значенні доказового підходу у виборі методів фізичної реабілітації.

Тема 2. Анатомо-фізіологічні основи застосування ЛФК у дітей з ООП.

Вивчаються особливості розвитку опорно-рухового апарату, нервової та сенсорних систем у дітей раннього та дошкільного віку. Розглядаються типові порушення при різних нозологіях (ДЦП, РАС, інтелектуальні порушення, сенсорні дефіцити). Аналізується вплив фізичних вправ на формування рухових навичок, координації, постави та загальної працездатності дитини.

Тема 3. Принципи організації та методика проведення занять ЛФК у спеціальній освіті.

Розкриваються основні педагогічні принципи: індивідуалізація, систематичність, поступовість, доступність, активність і мотивація. Розглядається структура заняття ЛФК (підготовча, основна, заключна частини). Вивчаються методи дозування фізичного навантаження, добору вправ відповідно до функціональних можливостей дитини та контроль безпеки під час занять.

Тема 4. Основи лікувального та дитячого масажу у корекційно-реабілітаційній роботі.

Розглядаються фізіологічні механізми впливу масажу на організм дитини: нервову систему, м'язи, кровообіг і лімфовідтік. Вивчаються основні техніки масажу (погладження, розтирання, розминання, вібрація) та їх адаптація для дітей. Аналізуються показання та протипоказання, вікові особливості застосування масажу у дітей з ООП.

Практичне заняття № 1. (2 години)

Семінар-практикум : Аналіз анатомо-фізіологічних особливостей дітей з ООП

Питання для обговорення:

1. Основні закономірності анатомо-фізіологічного розвитку дитини
2. Особливості розвитку нервової системи у дітей з ООП
3. Порушення опорно-рухового апарату: види та прояви

4. Сенсорні порушення та їх вплив на розвиток дитини
5. Взаємозв'язок фізичного і психічного розвитку
6. Значення знання анатомо-фізіологічних особливостей для побудови корекційної роботи

Методичні вказівки. Під час підготовки слід розглянути вікові етапи розвитку дитячого організму та загальні закономірності дозрівання систем організму. Важливо звернути увагу на нерівномірність розвитку функцій, гетерохронність дозрівання та індивідуальні відмінності. Необхідно проаналізувати, як ці закономірності впливають на навчання, рухову активність і формування навичок. У відповіді слід навести приклади проявів у дітей раннього та дошкільного віку.

Слід охарактеризувати процес дозрівання центральної нервової системи та його роль у формуванні поведінки, моторики та мовлення. Необхідно проаналізувати типові порушення (затримка розвитку, дисфункції, органічні ураження) та їх наслідки. Особливу увагу приділити зв'язку між нервовою системою та руховою активністю, а також ролі пластичності мозку у корекційній роботі.

Потрібно розглянути основні види порушень ОРА (ДЦП, сколіоз, кіфоз, плоскостопість, м'язова слабкість). Важливо описати їх клінічні прояви, вплив на рухову сферу та повсякденну діяльність дитини. Слід звернути увагу на первинні та вторинні порушення, а також можливості їх компенсації засобами ЛФК і масажу.

Порушення зору та слуху як фактори, що впливають на загальний розвиток дитини. Слід проаналізувати, як сенсорний дефіцит впливає на пізнавальну діяльність, мовлення, рухову сферу та соціалізацію. Важливо визначити компенсаторні механізми та роль спеціальних умов навчання і фізичної активності.

Розкрити єдність фізичного та психічного розвитку дитини. Важливо показати, як рухова активність впливає на розвиток мовлення, мислення, уваги та емоційної сфери. Необхідно навести приклади взаємного впливу моторних і когнітивних функцій, а також роль фізичних вправ у корекційній педагогіці.

Потрібно обґрунтувати важливість анатомо-фізіологічних знань для фахівця спеціальної освіти. Слід показати, як ці знання використовуються при плануванні ЛФК, масажу та індивідуальних програм розвитку. Особливу увагу варто приділити міждисциплінарному підходу та необхідності врахування індивідуальних особливостей кожної дитини.

Використовувати науково-методичні джерела, аргументувати відповіді прикладами з практики, дотримуватися логіки викладу матеріалу, уміти пов'язувати теорію з корекційною практикою, враховувати індивідуальні особливості дітей з ООП.

Завдання для самостійної роботи:

1. Скласти словник основних понять (не менше 15 термінів): особливі освітні потреби; дизонтогенез; компенсація; адаптація; корекція; сенсорні порушення;

моторний розвиток; нервова система; психомоторний розвиток; реабілітація; інклюзивна освіта тощо.

Рекомендована література:

Основна [3], [4].

Допоміжна [1], [5].

Практичне заняття № 2. (2 години)

Круглий стіл: Принципи організації занять ЛФК у спеціальній та інклюзивній освіті

Питання для обговорення:

1. Які базові принципи лежать в основі організації занять ЛФК у роботі з дітьми з ООП?
2. Як реалізується принцип індивідуалізації при плануванні та проведенні занять ЛФК?
3. Яке значення має принцип поступового навантаження у корекційно-реабілітаційній роботі?
4. Як забезпечується безпечне середовище під час проведення занять ЛФК в інклюзивному класі або групі?
5. Яку роль відіграє мотивація та ігрові методи у підвищенні ефективності занять ЛФК?
6. Як здійснюється міждисциплінарна взаємодія фахівців при організації занять ЛФК у спеціальній та інклюзивній освіті?

Методичні вказівки. Під час підготовки необхідно розкрити систему основних принципів ЛФК: індивідуалізації, систематичності, поступовості, доступності, безперервності та свідомої активності. Важливо показати їх взаємозв'язок та значення у корекційно-реабілітаційній роботі. Слід навести приклади реалізації кожного принципу у роботі з дітьми з різними нозологіями.

Проаналізувати, як враховуються індивідуальні особливості дитини: рівень фізичного розвитку, тип порушення, стан здоров'я, психоемоційні характеристики. Слід розглянути процес адаптації вправ, темпу занять і навантаження. Особливу увагу приділити складанню індивідуальних програм ЛФК та їх корекції.

Потрібно розкрити значення поступового збільшення фізичного навантаження для забезпечення безпеки та ефективності занять. Важливо розглянути дозування вправ, чергування навантаження і відпочинку, контроль втоми. Слід навести приклади адаптації навантаження для дітей з різними функціональними можливостями.

Визначити організаційні та педагогічні умови безпеки під час занять ЛФК. Важливо врахувати просторову організацію, використання безпечного обладнання, контроль фізичного стану дітей. Необхідно підкреслити роль педагога у

попередженні травм і перевантажень, а також адаптації середовища до потреб дітей з ООП.

Необхідно розкрити значення мотивації як ключового чинника ефективності занять ЛФК. Слід проаналізувати використання ігрових методів, сюжетних вправ, елементів змагання та позитивного підкріплення. Важливо показати, як гра підвищує активність, емоційну залученість та сприяє розвитку рухових навичок.

Розкрити роль командної роботи у спеціальній та інклюзивній освіті (педагог, логопед, психолог, реабілітолог, лікар). Важливо показати, як узгоджуються цілі, методи та результати роботи. Слід підкреслити значення спільного планування індивідуальних програм розвитку дитини.

Завдання для самостійної роботи:

1. Проаналізувати педагогічну ситуацію. *Приклад ситуації:* у групі інклюзивного навчання навчається дитина з порушенням опорно-рухового апарату. Під час занять ЛФК дитина швидко втомлюється та не може виконувати вправи в загальному темпі групи. *Визначити:* які принципи організації занять ЛФК необхідно врахувати; які зміни потрібно внести до програми занять; як забезпечити участь дитини у спільній діяльності.

Рекомендована література:

Основна [2], [5], [9].

Допоміжна [1], [5].

Практичне заняття № 3. (2 години)

Вирішення практичних завдань: **Методика дозування фізичних навантажень у дітей з ООП**

Питання для обговорення:

1. Що таке дозування фізичних навантажень та які його основні складові (інтенсивність, тривалість, обсяг, частота виконання вправ)?
2. Які фактори необхідно враховувати під час визначення фізичного навантаження для дітей з різними особливостями психофізичного розвитку?
3. Які методи контролю функціонального стану дитини використовуються під час занять лікувальною фізичною культурою?
4. Як адаптувати фізичні вправи відповідно до індивідуальних можливостей та потреб дитини з ООП?
5. Які ознаки свідчать про адекватність або надмірність фізичного навантаження під час занять ЛФК?

Методичні вказівки. Під час підготовки до заняття здобувачам необхідно опрацювати теоретичні основи дозування фізичних навантажень у системі лікувальної фізичної культури та спеціальної освіти. Особливу увагу слід звернути

на значення фізичних вправ у розвитку дітей з особливими освітніми потребами та роль індивідуального підходу при організації рухової діяльності.

Розглядаючи питання дозування навантажень, важливо усвідомити, що фізичне навантаження повинно відповідати віковим, фізичним та психофізіологічним можливостям дитини. Недостатнє навантаження не забезпечує належного корекційного та оздоровчого ефекту, тоді як надмірне може спричинити перевтому, погіршення самопочуття та зниження мотивації до занять.

Під час аналізу теми необхідно звернути увагу на такі показники дозування фізичного навантаження: тривалість виконання вправ; кількість повторень; темп виконання; амплітуда рухів; кількість підходів; тривалість відпочинку між вправами; складність рухових завдань.

Особливу увагу приділити особливостям дозування навантажень для дітей різних нозологічних груп. Необхідно враховувати рівень рухового розвитку, особливості функціонування нервової системи, стан опорно-рухового апарату, наявність супутніх захворювань та рівень сформованості рухових навичок. Методи контролю ефективності фізичного навантаження: спостереження за поведінкою та самопочуттям дитини; оцінювання рівня рухової активності; контроль частоти серцевих скорочень; контроль частоти дихання; оцінювання працездатності та витривалості; аналіз емоційного стану дитини під час занять.

Опрацювати: зовнішні ознаки втоми; фізіологічні показники перевтоми; поведінкові прояви перевантаження; способи корекції навантаження; профілактику фізичного перенапруження.

Під час обговорення практичних ситуацій доцільно проаналізувати приклади організації занять ЛФК для дітей з різними видами порушень розвитку та визначити ефективні способи адаптації фізичних вправ.

Завдання для самостійної роботи:

1. Підготувати характеристику ознак втоми та перевтоми у дітей різного віку під час виконання фізичних вправ та запропонувати способи корекції навантаження.
2. Проаналізувати ситуаційну задачу.

Приклад: Дитина 8 років із порушеннями опорно-рухового апарату під час заняття ЛФК почала швидко втомлюватися, втрачати координацію рухів та відмовлятися від виконання вправ. Визначте можливі причини ситуації та запропонуйте шляхи корекції фізичного навантаження.

Рекомендована література:

Основна [2], [4].

Допоміжна [3].

Практичне заняття № 4. (2 години)**Вирішення практичних завдань: Основні прийоми лікувального та дитячого масажу****Питання для обговорення:**

1. Яке значення має лікувальний масаж у системі корекційно-реабілітаційної допомоги дітям з особливими освітніми потребами?
2. Які анатомо-фізіологічні особливості дитячого організму необхідно враховувати під час проведення масажу?
3. Які основні прийоми лікувального масажу використовуються в роботі з дітьми (погладжування, розтирання, розминання, вібрація)?
4. У чому полягають особливості проведення дитячого масажу для дітей різного віку?
5. Які показання та протипоказання до застосування лікувального масажу у дітей з ООП?
6. Які особливості застосування масажу при порушеннях опорно-рухового апарату, мовленнєвих порушеннях та сенсорних розладах?

Методичні вказівки. Масаж належить до ефективних засобів корекційно-реабілітаційного впливу на дитячий організм. У сучасній системі комплексної допомоги дітям з особливими освітніми потребами лікувальний масаж широко застосовується як складова фізичної терапії, лікувальної фізичної культури, медичної та психолого-педагогічної реабілітації.

Вивчення теми передбачає ознайомлення з теоретичними основами масажу, фізіологічними механізмами його впливу на організм дитини, особливостями проведення масажних процедур у різні вікові періоди та практичним оволодінням основними масажними прийомами.

Лікувальний масаж являє собою систему спеціально дозованих механічних впливів на тканини організму за допомогою рук або спеціальних пристроїв з лікувальною, профілактичною та реабілітаційною метою. Його застосування сприяє покращенню кровообігу та лімфообігу, нормалізації м'язового тону, стимуляції діяльності нервової системи, підвищенню функціональних можливостей організму та активізації процесів відновлення.

Особливого значення масаж набуває у роботі з дітьми раннього та дошкільного віку, оскільки в цей період відбувається інтенсивне формування всіх систем організму. Завдяки своєчасному застосуванню масажу можна попередити виникнення вторинних порушень розвитку, покращити рухову активність дитини, сприяти формуванню правильної постави та гармонійному психофізичному розвитку.

Необхідно розкрити сутність лікувального масажу як одного із засобів комплексної реабілітації дітей з особливими освітніми потребами. Слід звернути увагу на його вплив на нервову, м'язову, серцево-судинну та дихальну системи

організму. Важливо проаналізувати роль масажу у покращенні кровообігу, нормалізації м'язового тону, розвитку рухової активності та профілактиці вторинних порушень. Доцільно визначити місце масажу в системі корекційно-розвиткової роботи та його взаємозв'язок із лікувальною фізичною культурою, фізичною терапією та іншими реабілітаційними заходами.

Охарактеризувати особливості будови шкіри, м'язової системи, кістково-зв'язкового апарату та нервової системи дітей різного віку. Особливу увагу слід приділити підвищеній чутливості дитячого організму до механічного впливу, незавершеності процесів окостеніння, особливостям регуляції функцій внутрішніх органів. Необхідно обґрунтувати важливість урахування вікових та індивідуальних особливостей дитини під час вибору методики масажу, сили впливу та тривалості процедури.

Основні прийоми масажу. Необхідно визначити техніку виконання погладжування, розтирання, розминання та вібрації, а також їх фізіологічний вплив на організм дитини. Доцільно звернути увагу на послідовність використання прийомів у процедурі масажу та особливості їх застосування залежно від поставленої корекційної мети. Важливо проаналізувати показання до використання кожного прийому та можливі обмеження під час роботи з дітьми різних нозологічних груп.

Розглянути специфіку проведення масажу у немовлят, дітей раннього, дошкільного та молодшого шкільного віку. Слід звернути увагу на тривалість процедур, дозування впливу, підбір прийомів відповідно до вікових можливостей дитини. Важливо проаналізувати значення емоційного контакту між фахівцем і дитиною, створення комфортної атмосфери та використання ігрових прийомів для підвищення ефективності процедури. Доцільно охарактеризувати вікові особливості реакції дітей на масажні впливи. Проаналізувати специфіку використання масажу залежно від характеру порушення розвитку.

Особливе місце в системі спеціальної освіти займає логопедичний масаж, який використовується для корекції порушень мовлення. Його застосування сприяє нормалізації тону артикуляційної мускулатури, покращенню рухливості органів артикуляційного апарату та підвищенню ефективності логопедичної роботи.

Завдання для самостійної роботи:

1. Опрацювати спеціальну літературу з дитячого та лікувального масажу
2. Проаналізувати можливості поєднання масажу та лікувальної фізичної культури в корекційно-реабілітаційному процесі.
3. Підготувати приклади практичного застосування масажу в роботі з дітьми з ООП.

Рекомендована література:

Основна [3], [4], [8].

Допоміжна [4], [6].

Практичне заняття № 5. (2 години)**Діагностування: Показання та протипоказання до застосування ЛФК і масажу.****Питання для обговорення:**

1. Які основні показання до застосування лікувальної фізичної культури (ЛФК) у дітей з особливими освітніми потребами?
2. У яких випадках масаж є ефективним засобом корекційно-реабілітаційного впливу на дитячий організм?
3. Які абсолютні та відносні протипоказання існують до проведення занять ЛФК?
4. Які загальні та місцеві протипоказання необхідно враховувати при призначенні лікувального та дитячого масажу?
5. Як визначається межа безпечного застосування ЛФК і масажу в індивідуальній роботі з дитиною з ООП?

Методичні вказівки. ЛФК і масаж належать до найбільш поширених немедикаментозних методів відновлення та підтримки фізичного здоров'я, які широко використовуються у корекційно-реабілітаційній практиці.

Вивчення теми спрямоване на розуміння механізмів впливу фізичних вправ і масажу на організм дитини, визначення умов їх застосування, а також виявлення ситуацій, коли використання цих методів може бути обмеженим або небезпечним.

Значення ЛФК і масажу в системі корекційно-реабілітаційної допомоги. Лікувальна фізична культура є спеціально організованою системою фізичних вправ, спрямованих на відновлення, компенсацію або розвиток порушених функцій організму. Масаж, своєю чергою, забезпечує механічний вплив на тканини та органи, активізуючи фізіологічні процеси, покращуючи кровообіг, лімфообіг та нервову регуляцію.

Комплексне застосування ЛФК і масажу сприяє: покращенню рухових функцій; зміцненню м'язового корсету; нормалізації м'язового тону; профілактиці контрактур і деформацій; розвитку координації рухів; покращенню загального фізичного стану; підвищенню адаптаційних можливостей організму; покращенню психоемоційного стану дитини.

Масаж широко використовується як самостійний та допоміжний засіб реабілітації. Особливо важливими є показання до масажу для дітей з особливими освітніми потребами, які часто мають супутні порушення моторики, постави, координації рухів та фізичного розвитку. Основними з них є: порушення м'язового тону; дитячий церебральний параліч; гіпертонус або гіпотонус м'язів; порушення постави; плоскостопість; затримка моторного розвитку; мовленнєві порушення (логопедичний масаж); сенсорні порушення; наслідки травм; захворювання периферичної нервової системи; функціональні розлади опорно-рухового апарату.

До основних протипоказань належать: загальні протипоказання - гарячкові стани; гострі інфекції; шкірні захворювання; гнійні процеси; онкологічні

захворювання; захворювання крові; активна форма туберкульозу; гострі запальні процеси; *місцеві протипоказання* – ушкодження шкіри; опіки; рани; алергічні висипання; запалення лімфатичних вузлів. Під час проведення масажу фахівець повинен уважно контролювати стан дитини та припиняти процедуру при появі негативних реакцій.

Необхідно звернути особливу увагу під час вивчення теми на:

- чітке розмежування показань та протипоказань до застосування ЛФК і масажу;
- розуміння механізму впливу фізичних вправ і масажу на організм дитини;
- знання особливості використання цих засобів при різних нозологіях;
- усвідомлювання відповідальності фахівця за безпечну організацію корекційно-реабілітаційного процесу;
- значення міждисциплінарної взаємодії під час визначення доцільності використання ЛФК та масажу.

Після опрацювання теми здобувачі повинні вміти обґрунтовувати доцільність застосування лікувальної фізичної культури та масажу в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами, визначати можливі ризики та забезпечувати безпечні умови проведення реабілітаційних заходів.

Завдання для самостійної роботи:

1. Розкрити зміст основних понять: лікувальна фізична культура; лікувальний масаж; реабілітація; корекція; фізична терапія; показання; протипоказання; рухова активність; функціональний стан; м'язовий тонус; гіпертонус; гіпотонус; адаптація; профілактика; індивідуальна програма реабілітації.

Рекомендована література:

Основна [2], [7], [9].

Допоміжна [1], [3].

Практичне заняття № 6. (2 години)

Вирішення практичних завдань: Взаємозв'язок рухового та психомовленнєвого розвитку дитини.

Питання для обговорення:

1. У чому полягає взаємозв'язок рухового, психічного та мовленнєвого розвитку дитини?
2. Яку роль відіграє розвиток загальної та дрібної моторики у формуванні мовлення?
3. Як рухова активність впливає на розвиток уваги, пам'яті, мислення та інших психічних процесів?
4. Які особливості взаємозв'язку моторного та психомовленнєвого розвитку спостерігаються у дітей з особливими освітніми потребами?

5. Які засоби лікувальної фізичної культури, масажу та сенсорної інтеграції можуть використовуватися для стимуляції психомовленневого розвитку?

6. Якою має бути взаємодія логопеда, фізичного терапевта, психолога, педагогів і батьків у забезпеченні комплексного розвитку дитини?

Методичні вказівки. Проблема взаємозв'язку рухового та психомовленневого розвитку дитини є однією з ключових у сучасній спеціальній педагогіці, логопедії, фізичній реабілітації та інклюзивній освіті. Руховий розвиток дитини тісно пов'язаний із формуванням психічних процесів, мовлення, пізнавальної діяльності та соціальної взаємодії. Саме рухова активність виступає важливим чинником пізнання навколишнього світу, розвитку сенсорних систем, формування просторових уявлень, мислення та комунікативних навичок. У ранньому віці становлення рухових функцій відбувається паралельно з розвитком мовлення. Оволодіння дитиною новими рухами створює передумови для розширення життєвого досвіду, активізації сприймання, уваги, пам'яті та мовленнєвої активності. Будь-які порушення моторного розвитку можуть негативно впливати на темпи формування мовлення та інших психічних функцій.

Особливе значення ця проблема має у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами. У дітей із дитячим церебральним паралічем, розладами аутистичного спектра, інтелектуальними порушеннями, синдромом Дауна, тяжкими порушеннями мовлення часто спостерігається поєднання моторних, когнітивних і мовленнєвих труднощів. Саме тому корекційно-розвиткова робота повинна здійснюватися комплексно та враховувати взаємозалежність усіх напрямів розвитку.

Під час вивчення теми необхідно звернути увагу на особливості розвитку загальної та дрібної моторики, формування координації рухів, рівноваги, просторового орієнтування, а також на їхній вплив на розвиток мовленнєвого апарату та комунікативної діяльності. Важливим є розуміння ролі фізичних вправ, лікувальної фізичної культури, масажу, сенсорної інтеграції та ігрових технологій у стимулюванні психомовленневого розвитку дітей.

Практична спрямованість теми передбачає формування в майбутніх фахівців умінь аналізувати особливості розвитку дитини, визначати взаємозв'язок між руховими та мовленнєвими порушеннями, добирати ефективні засоби корекційно-розвиткової роботи та організовувати міждисциплінарну взаємодію з метою забезпечення гармонійного розвитку дитини.

Особливу увагу слід приділити вивченню закономірностей психофізичного розвитку дітей раннього та дошкільного віку, ролі рухової активності у формуванні вищих психічних функцій та мовлення. Необхідно проаналізувати особливості розвитку загальної моторики (ходьба, біг, стрибки, координація рухів) і дрібної моторики (маніпуляції руками, пальчикові рухи, графомоторні навички), а також їхній вплив на розвиток артикуляційної моторики та мовленнєвої діяльності.

Під час розгляду питань теми рекомендується звернути увагу на сучасні нейропсихологічні та психолінгвістичні підходи до пояснення взаємозв'язку рухових і мовленнєвих функцій. Доцільно проаналізувати роль кори головного мозку, сенсорних систем, міжпівкульної взаємодії та нейропластичності у процесі розвитку дитини.

При вивченні особливостей дітей з ООП необхідно розглянути характерні прояви рухових і мовленнєвих порушень при різних нозологіях, визначити їхній взаємний вплив та можливі шляхи корекції. Важливо усвідомити, що затримка моторного розвитку часто супроводжується труднощами формування мовлення, соціальної взаємодії та пізнавальної діяльності. У процесі виконання практичних завдань рекомендується: аналізувати індивідуальні випадки розвитку дітей; встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між руховими та мовленнєвими труднощами; визначати корекційно-розвиткові завдання; добирати вправи для розвитку загальної та дрібної моторики; розробляти елементи комплексних корекційних програм; обґрунтовувати доцільність використання засобів ЛФК, масажу та логопедичних технологій.

Завдання для самостійної роботи:

1. Скласти схему вікових етапів розвитку дитини від народження до 6 років із зазначенням: основних рухових навичок; психічних новоутворень; мовленнєвих досягнень; можливих ризиків порушень розвитку.

Рекомендована література:

Основна [4], [7], [8].

Допоміжна [5], [6].

Змістовий модуль 2. КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИТКОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ ЛФК І МАСАЖУ

Теоретичний блок (теми лекцій)

Тема 5. ЛФК у дітей з порушеннями опорно-рухового апарату.

Розглядаються корекційні підходи при ДЦП, сколіозі, кіфозі, плоскостопості та інших порушеннях постави. Аналізуються спеціальні комплекси вправ для розвитку сили, гнучкості, координації та рівноваги. Наголошується на профілактиці вторинних ускладнень та формуванні правильних рухових стереотипів.

Тема 6. ЛФК у роботі з дітьми з інтелектуальними, сенсорними порушеннями та РАС

Розкриваються особливості організації фізичної активності для дітей з інтелектуальними порушеннями, порушеннями слуху і зору та розладами аутистичного спектра. Визначається роль рухової активності у розвитку когнітивної сфери, комунікації та соціальної взаємодії. Розглядаються адаптовані методики навчання рухам.

Тема 7. Ігрові технології та дихально-релаксаційні вправи у ЛФК

Розглядається використання гри як провідного засобу мотивації дітей до рухової активності. Рухливі ігри корекційної спрямованості, їх роль у розвитку моторики та соціальної взаємодії. Okремо вивчаються дихальні вправи та релаксаційні техніки як засіб нормалізації психоемоційного стану дитини.

Тема 8. Оцінювання ефективності ЛФК і масажу в системі інклюзивної освіти

Розглядаються методи діагностики та оцінювання результатів корекційно-реабілітаційної роботи. Використовуються педагогічне спостереження, функціональні тести, динаміка моторного розвитку.

Аналізується індивідуальний прогрес дитини та критерії ефективності програм ЛФК і масажу. Наголошується на необхідності постійного моніторингу та корекції програм втручання.

Практичне заняття № 7. (2 години)

Вирішення практичних завдань: ЛФК при порушеннях опорно-рухового апарату у дітей

Питання для обговорення:

1. Які основні види порушень опорно-рухового апарату зустрічаються у дітей з ООП і як вони впливають на рухову функцію?
2. Які цілі та завдання ЛФК при корекції порушень постави у дітей?
3. Які принципи побудови комплексів ЛФК при сколіозі, кіфозі та плоскостопості?
4. Як здійснюється індивідуалізація фізичних навантажень у дітей з порушеннями опорно-рухового апарату?
5. Яка роль поєднання ЛФК з масажем та іншими реабілітаційними методами?
6. Які критерії ефективності занять ЛФК при порушеннях опорно-рухового апарату?

Методичні вказівки. Порушення опорно-рухового апарату у дитячому віці можуть мати вроджений або набутий характер і включають сколіоз, кіфоз, лордоз, плоскостопість, наслідки дитячого церебрального паралічу, дисплазії, травми та інші функціональні відхилення. Такі стани негативно впливають не лише на рухову сферу, але й на загальний психофізичний розвиток дитини, її соціальну адаптацію та якість життя.

ЛФК у даному контексті виступає провідним засобом корекційно-реабілітаційного впливу, спрямованим на відновлення або компенсацію порушених функцій, формування правильної постави, зміцнення м'язового корсету, розвиток координації рухів та підвищення загальної фізичної витривалості.

Особливу увагу слід приділяти індивідуалізації навантаження, поступовості його збільшення, систематичності занять та врахуванню нозологічних особливостей дитини. Ефективність ЛФК значною мірою залежить від правильного

підбору вправ, їх дозування, темпу виконання та поєднання з іншими методами реабілітації (масаж, фізіотерапія, ерготерапія, логопедична робота).

У процесі опрацювання матеріалу навчитися аналізувати функціональний стан дитини, визначати характер порушень опорно-рухового апарату, добирати відповідні комплекси вправ та оцінювати ефективність проведених занять. Необхідно визначити теоретичні основи анатомії та фізіології опорно-рухового апарату дитини, особливості формування постави та вікові закономірності розвитку кістково-м'язової системи. Особливу увагу слід звернути на характеристики найпоширеніших порушень опорно-рухового апарату (сколіоз, кіфоз, лордоз, плоскостопість), їх причини, ступені прояву та вплив на загальний розвиток дитини.

Важливо розуміти значення міждисциплінарної взаємодії фахівців (вчитель ЛФК, фізичний терапевт, лікар, логопед, психолог) у процесі корекційно-реабілітаційної роботи.

Завдання для самостійної роботи:

1. Скласти комплекс із 10–12 вправ ЛФК для дітей із: порушенням постави; плоскостопістю; сколіозом (на вибір).
2. Підготовка повідомлення на одну із тем:
  - ЛФК як засіб корекції порушень постави;
  - Профілактика сколіозу у дітей шкільного віку;
  - Роль рухової активності у формуванні правильної постави.

Рекомендована література:

Основна [3], [5].

Допоміжна [4].

Практичне заняття № 8. (2 години)

Вирішення практичних завдань: Формування правильної постави засобами ЛФК.

Питання для обговорення:

1. Що таке правильна постава та які її основні анатомо-фізіологічні ознаки у дітей?
2. Які основні причини порушення постави у дітей шкільного та дошкільного віку?
3. Які завдання вирішує лікувальна фізична культура у процесі формування правильної постави?
4. Які групи м'язів необхідно зміцнювати для формування стабільного м'язового корсету?
5. Які засоби ЛФК найбільш ефективні для корекції порушень постави у дітей з ООП?
6. Як здійснюється профілактика повторних порушень постави у дітей в умовах інклюзивної освіти?

Методичні вказівки. Формування правильної постави у дітей є однією з провідних задач лікувальної фізичної культури (ЛФК) у системі спеціальної та інклюзивної освіти. Порушення постави у дитячому віці є поширеною проблемою,

що пов'язана з низькою руховою активністю, слабкістю м'язового корсету, неправильними статико-динамічними навантаженнями, порушенням режиму дня, а також наявністю функціональних або органічних змін опорно-рухового апарату.

Правильна постава забезпечує оптимальне функціонування внутрішніх органів, нормальний розвиток опорно-рухової системи, збереження працездатності та профілактику вторинних ускладнень. У дітей з особливими освітніми потребами порушення постави часто поєднуються з неврологічними, сенсорними та психомовленнєвими розладами, що потребує комплексного підходу до корекції.

ЛФК у даному контексті виступає провідним засобом формування м'язового балансу, зміцнення м'язів спини, живота, плечового поясу, розвитку координації рухів, рівноваги та просторової орієнтації. Особлива увага приділяється розвитку м'язового корсету та формуванню стійких рухових стереотипів правильної постави.

Важливим є розуміння того, що процес формування правильної постави є довготривалим і системним, він вимагає регулярних занять, індивідуального підбору вправ, контролю техніки виконання та постійного педагогічного супроводу. Ефективність ЛФК значно підвищується при поєднанні з масажем, дихальними вправами, елементами ерготерапії та корекційними педагогічними методиками.

Необхідно опрацювати теоретичні основи анатомії та фізіології опорно-рухового апарату, особливості формування правильної постави в онтогенезі, а також механізми виникнення її порушень у дитячому віці.

Особливу увагу слід приділити: будові та функціям хребта; ролі м'язового корсету у стабілізації тулуба; віковим особливостям формування постави; впливу гіподинамії та неправильних рухових стереотипів.

Важливо враховувати психоемоційний стан дитини, рівень її мотивації до занять, здатність до концентрації уваги та готовність до виконання фізичних вправ. Доцільним є використання ігрових методів, елементів змагання та візуальної підтримки.

Завдання для самостійної роботи:

1. Розкрити зміст понять: правильна постава; порушення постави; м'язовий корсет; постуральний контроль; гіподинамія; кіфоз; лордоз; сколіоз; симетрія тіла; лікувальна фізична культура; корекційні вправи; статичні та динамічні вправи.

2. Підготувати усне повідомлення (5–7 хв.) на одну з тем:

- Значення ЛФК у формуванні правильної постави
- Профілактика порушень постави у дітей
- Роль рухової активності у розвитку опорно-рухового апарату
- Особливості корекції сколіотичної постави.

або Створити презентацію (10–12 слайдів):

- «Формування правильної постави засобами ЛФК»
- «Профілактика порушень постави у дітей шкільного віку»

Рекомендована література:

Основна [2], [4], [8], [9].

Допоміжна [5], [6].

Практичне заняття № 9. (2 години)

Вирішення практичних завдань: ЛФК у роботі з дітьми з інтелектуальними порушеннями.

Питання для обговорення:

1. Які особливості психофізичного розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями впливають на організацію занять ЛФК?
2. Які основні завдання ЛФК у роботі з дітьми з інтелектуальними порушеннями?
3. Які методичні прийоми є найбільш ефективними при навчанні рухових навичок цієї категорії дітей?
4. Як адаптувати фізичні вправи з урахуванням рівня інтелектуального розвитку дитини?
5. Яку роль відіграє ігрова діяльність та мотивація у процесі занять ЛФК?

Методичні вказівки. Лікувальна фізична культура (ЛФК) у роботі з дітьми з інтелектуальними порушеннями є важливим компонентом комплексної корекційно-реабілітаційної та психолого-педагогічної допомоги. Її застосування спрямоване не лише на фізичний розвиток, а й на стимуляцію пізнавальної активності, формування довільної поведінки, розвиток уваги, пам'яті, координації рухів та соціальної адаптації дитини.

Діти з інтелектуальними порушеннями характеризуються зниженим рівнем когнітивного розвитку, уповільненими темпами засвоєння нової інформації, недостатньою довільністю поведінки, труднощами у плануванні та контролі дій. Це безпосередньо впливає на їхню рухову активність, моторику, координацію рухів та здатність до навчання руховим навичкам.

ЛФК у цьому контексті виконує багатофункціональну роль: вона сприяє зміцненню здоров'я, розвитку основних фізичних якостей (сила, витривалість, координація, гнучкість), формуванню базових рухових навичок, а також позитивно впливає на психоемоційний стан дитини. Особливо важливим є використання ігрових методів, наочності, багаторазового повторення та чіткої структури занять.

Ефективність ЛФК значною мірою залежить від індивідуального підходу, урахування рівня інтелектуального розвитку, мотивації дитини, її емоційного стану та здатності до взаємодії з педагогом. У процесі занять необхідно забезпечувати простоту інструкцій, поступове ускладнення вправ, постійне закріплення навичок та позитивне емоційне підкріплення.

Особливе значення має інтеграція ЛФК у загальний освітній процес, а також тісна взаємодія фахівців: вчителя фізичної культури, дефектолога, логопеда, психолога, реабілітолога та батьків. Такий підхід дозволяє забезпечити

комплексний вплив на розвиток дитини та підвищити ефективність корекційної роботи.

Під час підготовки до практичного заняття студентам необхідно опрацювати теоретичні основи інтелектуальних порушень, їх класифікацію, ступені вираженості та вплив на психофізичний розвиток дитини. Важливо розуміти особливості формування рухових навичок у дітей з різним рівнем інтелектуального зниження.

Особливу увагу слід приділити вивченню принципів організації ЛФК у роботі з цією категорією дітей:

- індивідуалізація навчального процесу;
- доступність і простота вправ;
- багаторазове повторення рухів;
- наочність та словесно-руховий супровід;
- емоційна підтримка та позитивне підкріплення;
- поступове ускладнення завдань.

Необхідно звернути увагу на те, що діти з інтелектуальними порушеннями часто мають супутні рухові, сенсорні або мовленнєві труднощі, що потребує комплексного підходу до організації ЛФК.

Завдання для самостійної роботи:

1. Підготувати усне повідомлення (5–7 хв.) на одну з тем:
  - Роль ЛФК у розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями
  - Ігрові методи у фізичному вихованні дітей з ООП
  - Формування рухових навичок у дітей з інтелектуальними порушеннями
  - Мотивація як умова ефективності ЛФК
2. Розробити рекомендації для батьків: «Як організувати рухову активність дитини з інтелектуальними порушеннями вдома»

Рекомендована література:

Основна [2], [3], [5]

Допоміжна [4], [5].

Практичне заняття № 10. (2 години)

Вирішення практичних завдань: ЛФК для дітей з розладами аутистичного спектра (РАС)

Питання для обговорення:

1. Які основні особливості моторного розвитку дітей з розладами аутистичного спектра?
2. Які завдання ЛФК є пріоритетними у роботі з дітьми з РАС?
3. Які принципи організації занять ЛФК є найбільш ефективними для дітей з аутизмом?
4. Які засоби та методи ЛФК сприяють розвитку сенсомоторної інтеграції?

5. Яку роль відіграє міждисциплінарна взаємодія у корекційній роботі з дітьми з РАС?

Методичні вказівки. Лікувальна фізична культура (ЛФК) у роботі з дітьми з розладами аутистичного спектра (РАС) є важливою складовою комплексного корекційно-розвиткового супроводу, спрямованого на покращення моторної сфери, регуляції поведінки, розвитку комунікації та підвищення рівня соціальної адаптації. Діти з РАС характеризуються специфічними особливостями розвитку: порушеннями соціальної взаємодії, комунікації, стереотипними формами поведінки, сенсорними дисфункціями, підвищеною або зниженою чутливістю до стимулів, труднощами регуляції емоційного стану. У багатьох дітей також спостерігаються порушення координації рухів, моторного праксису, рівноваги та загальної моторики.

ЛФК у роботі з цією категорією дітей виконує не лише фізіологічну, а й психолого-педагогічну функцію. Вона сприяє зниженню тривожності, формуванню структурованої поведінки, розвитку здатності до наслідування, покращенню сенсомоторної інтеграції та формуванню базових навичок взаємодії з оточенням.

Особливого значення набуває індивідуалізація занять, чітка структура, передбачуваність дій, використання візуальної підтримки, мінімізація сенсорних перевантажень та створення комфортного середовища. Важливо враховувати сенсорні особливості дитини (гіпер- або гіпочутливість), рівень мовленнєвого розвитку та здатність до концентрації уваги.

Ефективність ЛФК значно підвищується при використанні ігрових методів, ритмічних вправ, вправ на наслідування, сенсомоторних доріжок, вправ на баланс, координацію та релаксацію. Важливим є формування позитивного емоційного досвіду під час занять, що сприяє зниженню поведінкових труднощів і підвищенню мотивації до взаємодії.

Комплексний підхід передбачає тісну взаємодію фізичного терапевта, логопеда, психолога, педагога та батьків, що забезпечує безперервність корекційного процесу та узгодженість впливів.

Під час підготовки до практичного заняття необхідно опрацювати сучасні уявлення про розлади аутистичного спектра, їх нейропсихологічні основи, особливості сенсорної обробки інформації та поведінкові характеристики дітей.

Особливу увагу слід приділити: порушенням соціальної взаємодії та комунікації; сенсорній гіпер- або гіпочутливості; стереотипним рухам і поведінці; особливостям моторного планування; труднощам адаптації до нових умов.

Засвоїти принципи організації ЛФК для дітей з РАС: структурованість і передбачуваність занять; чіткий режим і сталість рутин; використання візуальних підказок (пиктограм, карток); короткі та зрозумілі інструкції; поступове введення нових вправ; мінімізація сенсорних перевантажень; позитивне підкріплення поведінки.

Важливо враховувати індивідуальні особливості дитини, рівень її мовленнєвого розвитку, емоційний стан та реакцію на фізичні навантаження. У разі появи ознак перевтоми або сенсорного перевантаження необхідно зменшити інтенсивність або змінити вид діяльності.

Завдання для самостійної роботи:

1. Підготувати усне повідомлення (5–7 хв.) на одну з тем:
  - Роль ЛФК у корекції розвитку дітей з РАС
  - Сенсорна інтеграція у фізичній терапії
  - Ігрові методи у роботі з дітьми з аутизмом
  - Структуроване навчання руховим навичкам
2. Розробка пам'ятки «Правила організації занять ЛФК для дітей з РАС» (не менше 10 практичних рекомендацій).

Рекомендована література:

Основна [4], [6], [9]

Допоміжна [1], [4], [6],

Практичне заняття № 11. (4 години)

Семінар-практикум: ЛФК при сенсорних порушеннях зору та слуху

Питання для обговорення:

1. Які особливості психофізичного розвитку дітей із порушеннями зору та слуху необхідно враховувати під час організації занять ЛФК?
2. Який вплив мають сенсорні порушення на розвиток моторики, координації рухів та просторового орієнтування дитини?
3. Яке значення має ЛФК для розвитку мовлення та комунікативної діяльності дітей із порушеннями слуху та зору?
4. Які вправи ЛФК є найбільш ефективними для розвитку рівноваги, координації рухів та сенсорної компенсації?
5. Як адаптувати заняття ЛФК для дітей із різним ступенем порушення слуху або зору?
6. Яку роль відіграють дихальні вправи, ритмічні рухи та вправи на розвиток дрібної моторики в логопедичній практиці?
7. Як організувати міждисциплінарну взаємодію логопеда та інших фахівців під час корекційно-розвиткової роботи з дітьми, які мають сенсорні порушення?

Методичні вказівки. Сенсорні порушення зору та слуху суттєво впливають на всебічний розвиток дитини, зокрема на формування рухової сфери, мовлення, комунікації, пізнавальної діяльності та соціальної адаптації. Для майбутніх логопедів вивчення особливостей застосування лікувальної фізичної культури (ЛФК) у роботі з дітьми з порушеннями слуху та зору має важливе значення, оскільки ефективна логопедична допомога неможлива без урахування

психофізичного розвитку дитини та взаємозв'язку моторних, сенсорних і мовленнєвих функцій.

У дітей із порушеннями зору часто спостерігаються труднощі просторового орієнтування, порушення координації рухів, недостатній розвиток рівноваги, знижена рухова активність, порушення постави та особливості формування дрібної моторики. Обмеженість зорового сприймання негативно впливає на процес наслідування рухів, формування предметно-практичної діяльності та розвиток мовлення.

У дітей із порушеннями слуху нерідко спостерігаються порушення рівноваги, координації рухів, темпо-ритмічної організації рухової діяльності, недостатність просторових уявлень. Порушення слухового аналізатора ускладнює формування мовлення, фонематичного сприймання та комунікативних навичок.

ЛФК виступає важливим засобом компенсації сенсорних порушень і сприяє:

- розвитку загальної та дрібної моторики;
- удосконаленню координації рухів;
- формуванню правильної постави;
- розвитку рівноваги;
- стимуляції сенсорних систем;
- розвитку просторового орієнтування;
- покращенню міжаналізаторної взаємодії;
- підвищенню пізнавальної активності;
- створенню передумов для успішного мовленнєвого розвитку.

Для логопеда особливого значення набуває розуміння взаємозв'язку моторного розвитку та формування мовлення. Розвиток дрібної моторики, координації рухів, дихальної функції та ритмічності рухів позитивно впливає на мовленнєву діяльність, артикуляційну моторику та комунікативну компетентність дітей із сенсорними порушеннями.

В умовах спеціальної та інклюзивної освіти застосування ЛФК повинно здійснюватися у тісній взаємодії логопеда, фізичного терапевта, психолога, дефектолога, сурдопедагога, тифлопедагога та батьків.

Під час підготовки до семінару-практикуму студентам необхідно опрацювати особливості анатомії та фізіології сенсорних систем, механізми компенсації порушених функцій та їх вплив на психомоторний і мовленнєвий розвиток дітей.

Необхідно звернути особливу увагу на:

- діти із порушеннями зору – формування просторових уявлень; розвиток орієнтування у просторі; розвиток тактильного та кінестетичного сприймання; корекція постави; профілактика гіподинамії; розвиток координації рухів і рівноваги.

- дітей із порушеннями слуху – розвиток ритму рухів; координація рухової діяльності; формування рівноваги; розвиток слухо-зорової та слухо-рухової

координації (за наявності залишкового слуху); стимуляція мовленнєвого дихання; розвиток темпо-ритмічної організації мовлення.

Майбутній логопед повинен усвідомлювати, що розвиток мовлення дитини нерозривно пов'язаний із розвитком рухової сфери. Використання елементів ЛФК у логопедичній роботі дозволяє: активізувати мовленнєву діяльність; покращувати мовленнєве дихання; розвивати артикуляційну моторику; формувати відчуття ритму; стимулювати міжаналізаторні зв'язки; підвищувати ефективність корекційно-розвиткової роботи.

Завдання для самостійної роботи:

1. Підібрати вправи для логопедичної практики: дихальні вправи; вправи на розвиток міжпівкульної взаємодії; пальчикові ігри; рухові вправи з мовленнєвим супроводом.
2. Розробити комплекс вправ: для формування просторового орієнтування; для розвитку дрібної моторики.

Рекомендована література:

Основна [2], [5], [8], [9].

Допоміжна [1], [4], [6].

Практичне заняття № 12. (2 години)

Вирішення практичних завдань: Ігрові технології у корекційно-реабілітаційній роботі.

Питання для обговорення:

1. Яке місце займають ігрові технології в системі корекційно-реабілітаційної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами?
2. Які види ігор найчастіше використовуються в логопедичній та корекційно-педагогічній практиці?
3. Як ігрова діяльність впливає на розвиток мовлення, пізнавальних процесів та соціальних навичок дитини?
4. Які особливості застосування ігрових технологій у роботі з дітьми з РАС, інтелектуальними порушеннями та мовленнєвими розладами?
5. Які вимоги необхідно враховувати під час добору та організації корекційно-розвиткових ігор?

Методичні вказівки. Ігрові технології є одним із найбільш ефективних засобів корекційно-реабілітаційної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. Гра виступає природною формою діяльності дитини, через яку відбувається пізнання навколишнього світу, формування особистості, розвиток мовлення, моторики, емоційно-вольової сфери та соціальної взаємодії. Саме тому використання ігрових технологій займає провідне місце в роботі логопедів, спеціальних педагогів, психологів, фізичних терапевтів та інших фахівців команди психолого-педагогічного супроводу.

У спеціальній та інклюзивній освіті ігрові технології виконують не лише навчальну, а й корекційну, компенсаторну, реабілітаційну та соціалізуючу функції. Через гру дитина набуває нових знань і навичок, вчиться взаємодіяти з однолітками та дорослими, долати труднощі спілкування, розвивати самостійність і впевненість у власних можливостях.

Для дітей з порушеннями мовлення ігрові технології сприяють розвитку артикуляційної моторики, фонематичного слуху, словникового запасу, граматичної будови мовлення та комунікативних умінь. Для дітей із порушеннями інтелектуального розвитку гра допомагає формувати пізнавальну активність, увагу, пам'ять, мислення та навички соціальної поведінки. Для дітей з РАС ігрові методи є важливим інструментом розвитку соціальної взаємодії, емоційного контакту та комунікації.

Особливого значення набувають рухливі, дидактичні, сюжетно-рольові, сенсорні, логоритмічні та корекційно-розвиткові ігри. Вони дозволяють поєднувати освітні, виховні та корекційні завдання в єдиному процесі. Важливо, щоб гра відповідала віковим особливостям дитини, рівню її розвитку, інтересам та корекційним потребам.

Ефективне використання ігрових технологій потребує від фахівця творчого підходу, вміння адаптувати ігровий матеріал, створювати позитивну емоційну атмосферу та підтримувати мотивацію дитини до діяльності. Саме тому майбутні логопеди повинні володіти сучасними методиками використання гри в корекційно-реабілітаційній роботі.

Опрацювавши тему необхідно засвоїти теоретичні основи ігрової діяльності як провідного виду діяльності дитини дошкільного та молодшого шкільного віку. Особливу увагу слід звернути на психолого-педагогічні механізми впливу гри на розвиток особистості дитини та її корекційно-розвитковий потенціал.

Під час підготовки до заняття вивчити: сутність поняття «ігрові технології»; функції гри у розвитку дитини; класифікацію ігор у спеціальній педагогіці; корекційно-розвиткові можливості різних видів ігор; особливості використання гри у роботі з різними категоріями дітей з ООП; принципи організації ігрової діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища.

Необхідно проаналізувати особливості використання гри в логопедичній роботі та як вона впливає на: розвиток мовлення; формування дрібної та загальної моторики; розвиток уваги, пам'яті, мислення; розвиток емоційної сфери; формування навичок спілкування; розвиток самостійності та ініціативності.

Важливо навчитися: спрощувати правила гри; використовувати візуальну підтримку; дозувати навантаження; враховувати сенсорні особливості дітей; створювати ситуацію успіху для кожної дитини.

Майбутній логопед повинен усвідомлювати, що гра є одним із найефективніших інструментів розвитку мовлення. Саме через ігрову діяльність

можна забезпечити: розвиток мовленнєвої мотивації; активізацію словникового запасу; формування граматичних конструкцій; розвиток зв'язного мовлення; корекцію звуковимови; розвиток комунікативної компетентності; формування позитивного ставлення до занять.

Завдання для самостійної роботи:

1. Підготувати конспект з питань: роль гри у психічному розвитку дитини; ігрові технології в спеціальній освіті; класифікація корекційно-розвиткових ігор.
2. Проаналізувати ситуацію: «Дитина з РАС не включається в спільну гру з однолітками». Визначити: можливі причини; способи залучення; відповідні ігрові технології.
3. Проаналізувати не менше 5 сучасних наукових публікацій щодо використання ігрових технологій у спеціальній та інклюзивній освіті та підготувати аналітичний огляд (3–4 сторінки).

Рекомендована література:

Основна [4], [8], [9].
Допоміжна [2], [4], [6].

Практичне заняття № 13. (2 години)

Семинар-практикум: Дихальні та релаксаційні вправи у системі ЛФК

Питання для обговорення:

1. Яке значення мають дихальні вправи у системі лікувальної фізичної культури та корекційно-розвиткової роботи?
2. Які особливості фізіологічного та мовленнєвого дихання у дітей різного віку?
3. Які види дихальних вправ використовуються у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами?
4. Яка роль дихальних вправ у логопедичній роботі з дітьми, які мають мовленнєві порушення?
5. Яке значення мають релаксаційні вправи для психофізичного розвитку та емоційного благополуччя дитини?
6. Які методи та прийоми релаксації використовуються в роботі з дітьми з ООП?
7. Як поєднувати дихальні, релаксаційні та рухові вправи у структурі корекційно-розвиткового заняття?

Методичні вказівки. Дихальні та релаксаційні вправи є важливою складовою лікувальної фізичної культури (ЛФК) і широко використовуються в системі спеціальної та інклюзивної освіти. Їх застосування спрямоване на покращення функціонального стану дихальної, нервової та серцево-судинної систем, нормалізацію психоемоційного стану дитини, підвищення працездатності та розвиток мовленнєвих функцій.

Для дітей з особливими освітніми потребами дихальні вправи мають особливе значення, оскільки багато категорій дітей мають труднощі з формуванням

правильного фізіологічного та мовленнєвого дихання. Недостатній розвиток дихальної функції може негативно впливати на звуковимову, голосоутворення, темп мовлення, витривалість та загальний фізичний розвиток.

У логопедичній практиці дихальні вправи використовуються для формування тривалого, плавного та контрольованого видиху, розвитку сили повітряного струменя, координації дихання та мовлення, підготовки артикуляційного апарату до мовленнєвої діяльності. Вони є невід'ємною складовою корекційної роботи при дизартрії, ринології, заїканні, загальному недорозвитку мовлення та інших мовленнєвих порушеннях.

Релаксаційні вправи спрямовані на зниження нервово-м'язового напруження, стабілізацію емоційного стану, розвиток навичок саморегуляції та профілактику психоемоційного перевантаження. Особливо актуальними вони є для дітей із розладами аутистичного спектра, порушеннями поведінки, синдромом дефіциту уваги та гіперактивності (СДВГ), тривожними розладами та іншими особливостями розвитку.

У системі ЛФК дихальні та релаксаційні вправи можуть застосовуватися як самостійно, так і в поєднанні з руховими вправами, логоритмікою, елементами масажу, сенсорної інтеграції та психогімнастики. Їх систематичне використання сприяє гармонійному розвитку дитини, покращенню адаптаційних можливостей організму та підвищенню ефективності корекційно-реабілітаційної роботи.

Для майбутніх логопедів знання методики проведення дихальних та релаксаційних вправ є важливою професійною компетентністю, оскільки вони безпосередньо впливають на успішність мовленнєвої корекції та психофізичний розвиток дитини.

Під час підготовки до заняття опрацювати анатоμο-фізіологічні основи дихальної системи, особливості формування дихання у дітей та його роль у забезпеченні життєдіяльності організму.

Необхідно вивчити: будову та функції дихальної системи; механізми фізіологічного дихання; особливості мовленнєвого дихання; вплив дихальних вправ на організм дитини; психофізіологічні механізми релаксації; показання та протипоказання до застосування дихальних і релаксаційних вправ.

Необхідно розглянути використання дихальних вправ у логопедичній роботі: вправи на розвиток тривалого видиху; вправи на регуляцію сили повітряного струменя; дихальні ігри; вправи для розвитку голосу; поєднання дихальних та артикуляційних вправ.

Логопед повинен розуміти, що правильне мовлення неможливе без сформованого мовленнєвого дихання. Саме тому дихальні вправи є важливим етапом логопедичної корекції та сприяють: нормалізації темпу мовлення; розвитку голосу; покращенню звуковимови; формуванню плавності мовлення; профілактиці голосових порушень; підвищенню ефективності артикуляційної гімнастики.

Релаксаційні вправи допомагають знижувати тривожність, покращувати концентрацію уваги та створювати позитивний емоційний фон під час логопедичних занять.

Завдання для самостійної роботи:

1. Підготувати конспект за темами: фізіологічне та мовленнєве дихання; значення дихальних вправ у ЛФК; роль релаксації у психофізичному розвитку дитини.
2. Проаналізувати ситуацію: «Дитина із заїканням швидко виснажується під час мовлення та демонструє підвищену тривожність». Визначити: можливі причини; доцільні дихальні вправи; релаксаційні методики; рекомендації для логопеда та батьків.
3. Підготувати виступ (5–7 хв.) на одну з тем:
  - Дихальні вправи у логопедичній практиці.
  - Роль релаксаційних технологій у роботі з дітьми з ООП.
  - Використання психогімнастики у корекційній роботі.
  - Логоритміка як засіб розвитку мовлення.

Рекомендована література:

Основна [2], [3], [5], [7]

Допоміжна [1], [6].

Практичне заняття № 14. (2 години)

Вирішення практичних завдань: Оцінювання ефективності ЛФК і масажу в інклюзивній освіті.

Питання для обговорення:

1. Яке значення має оцінювання ефективності ЛФК та масажу в системі спеціальної та інклюзивної освіти?
2. Які критерії та показники використовуються для визначення результативності ЛФК у дітей з особливими освітніми потребами?
3. Які методи контролю та моніторингу застосовуються для оцінювання ефективності масажу та фізичної реабілітації?
4. Як зміни у моторному розвитку дитини можуть впливати на мовленнєву діяльність та навчальну успішність?
5. Яку роль відіграє педагогічне спостереження у визначенні результативності корекційно-реабілітаційної роботи?
6. Які труднощі можуть виникати під час оцінювання ефективності ЛФК і масажу в інклюзивному освітньому середовищі?
7. Як здійснюється міждисциплінарна взаємодія фахівців під час аналізу результатів корекційно-реабілітаційної роботи?

Методичні вказівки. Оцінювання ефективності лікувальної фізичної культури (ЛФК) та масажу є важливою складовою корекційно-реабілітаційної роботи в умовах спеціальної та інклюзивної освіти. Систематичний аналіз

результатів застосування фізкультурно-оздоровчих і реабілітаційних заходів дозволяє визначити ступінь досягнення поставлених цілей, своєчасно коригувати індивідуальні програми розвитку дитини та підвищувати ефективність комплексного психолого-педагогічного супроводу.

У сучасній інклюзивній освіті ЛФК і масаж розглядаються не лише як засоби фізичної реабілітації, а й як інструменти розвитку моторної, сенсорної, мовленнєвої, емоційно-вольової та соціальної сфер особистості дитини. Саме тому оцінювання ефективності повинно здійснюватися комплексно з урахуванням фізичних, психофізіологічних, педагогічних та соціальних показників.

Для дітей з особливими освітніми потребами результати застосування ЛФК та масажу можуть проявлятися у покращенні координації рухів, розвитку дрібної та загальної моторики, нормалізації м'язового тону, підвищенні витривалості, покращенні постави, розвитку мовленнєвого дихання, підвищенні рівня самостійності та адаптації до освітнього середовища.

Особливого значення набуває моніторинг динаміки розвитку дитини. Він дозволяє простежити позитивні зміни, визначити труднощі та вчасно внести корективи до корекційно-розвиткової програми. Для цього використовуються педагогічні спостереження, тестування, антропометричні вимірювання, функціональні проби, аналіз медичної документації, бесіди з батьками та фахівцями команди супроводу.

Для логопедів оцінювання ефективності ЛФК та масажу є важливим інструментом визначення впливу фізичної активності на розвиток мовлення, артикуляційної моторики, дихальної функції, координації рухів та загального психофізичного розвитку дитини.

Важливим принципом оцінювання є індивідуальний підхід. Кожна дитина має власний темп розвитку, особливості порушення та компенсаторні можливості, тому критерії оцінювання повинні враховувати її індивідуальну динаміку розвитку.

Під час підготовки до заняття студентам необхідно ознайомитися з теоретичними засадами педагогічного контролю, моніторингу та оцінювання результативності корекційно-реабілітаційної діяльності в умовах інклюзивної освіти.

Проаналізувати *критерії ефективності ЛФК*: рівень розвитку загальної моторики; координацію рухів; стан постави; рівень фізичної підготовленості; витривалість; рівновагу; показники рухової активності. *Критерії ефективності масажу*: зміни м'язового тону; покращення кровообігу; зменшення спастичності; підвищення рухливості суглобів; покращення сенсорного сприймання; нормалізацію емоційного стану.

Особливу увагу слід приділити: розвитку дрібної моторики як передумови мовленнєвого розвитку; впливу дихальних вправ на мовлення; значенню

координаційних вправ для розвитку міжпівкульної взаємодії; ролі рухової активності у формуванні когнітивних функцій.

Майбутній логопед повинен розуміти, що ефективність корекції мовлення залежить від загального психофізичного розвитку дитини. Тому необхідно вміти: аналізувати результати моторного розвитку; оцінювати вплив ЛФК на мовленнєве дихання; визначати зміни артикуляційної моторики; співпрацювати з фізичним терапевтом та іншими фахівцями; використовувати результати оцінювання для планування подальшої логопедичної роботи.

Завдання для самостійної роботи:

1. Підготувати конспект за темами: - критерії ефективності ЛФК; - методи оцінювання результативності масажу; - педагогічний моніторинг в інклюзивній освіті.
2. Проаналізувати ситуацію: «Після тримісячного курсу ЛФК у дитини покращилася координація рухів, але мовленнєві труднощі залишилися практично без змін». Визначити: можливі причини; додаткові методи корекції; напрями міждисциплінарної взаємодії; рекомендації для команди супроводу.
3. Створити презентацію (10–12 слайдів):
  - Оцінювання ефективності ЛФК в інклюзивній освіті;
  - Моніторинг результатів корекційно-реабілітаційної роботи.

Рекомендована література:

Основна [3], [5], [8].

Допоміжна [2], [4], [6].

ТЕМИ ДЛЯ НАУКОВИХ РОБІТ

№	Теми для студентських досліджень
1	Роль ЛФК у корекції психофізичного розвитку дітей з ООП
2	Ефективність лікувального масажу у дітей раннього віку
3	Вплив ЛФК на розвиток мовлення у дітей з мовленнєвими порушеннями
4	Особливості застосування ЛФК при ДЦП
5	Корекція порушень постави у школярів засобами ЛФК
6	Використання масажу в системі раннього втручання
7	Розвиток координації рухів у дітей з інтелектуальними порушеннями
8	ЛФК як засіб розвитку моторики у дітей з РАС
9	Дихальна гімнастика у корекційній роботі з дітьми
10	Ігрові технології у ЛФК для дітей дошкільного віку
11	Профілактика плоскостопості у дітей молодшого шкільного віку
12	Масаж як засіб нормалізації м'язового тону у дітей з ДЦП
13	Роль фізичної активності у розвитку дітей з порушеннями зору
14	Адаптація ЛФК для дітей з порушеннями слуху
15	Міждисциплінарний підхід у застосуванні ЛФК і масажу

16	Вплив рухової активності на когнітивний розвиток дитини
17	Формування навичок саморегуляції засобами ЛФК
18	Оцінювання ефективності програм ЛФК у спеціальній освіті
19	Особливості організації занять ЛФК у закладах інклюзивної освіти
20	Використання сенсорної інтеграції у фізичній реабілітації дітей
21	ЛФК у роботі з дітьми з гіперактивністю та СДУГ
22	Роль релаксаційних вправ у корекційній педагогіці
23	Формування рухових навичок у дітей раннього віку
24	Безпека проведення масажу у дітей з ООП
25	Індивідуальні програми ЛФК для дітей з різними нозологіями
26	Вплив ЛФК на соціалізацію дітей з особливими освітніми потребами
27	Сучасні технології фізичної реабілітації у спеціальній та інклюзивній освіті

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Критерії оцінювання за різними видами роботи

Вид роботи	Бали	Критерії
Практичні заняття	0 - 3 бали	Здобувач відтворює незначну частину навчального матеріалу, має поверхові уявлення про предмет вивчення, неаргументовано висловлює думку. Використовує необхідні інформаційно-методичні матеріали, виконує практичні завдання за умови сторонньої допомоги.
	4 - 6 бал	Знання здобувача є достатньо повними, він самостійно застосовує відповідний навчальний матеріал, виконуючи практичні завдання; аналізує, робить висновки. Відповідь повна, логічна, обґрунтована, але припускається неточностей. Здобувач самостійно використовує необхідні інформаційно-методичні матеріали виконуючи практичні завдання. Виконані завдання у цілому відповідають вимогам, хоча мають незначні огріхи.
	7 - 10 бали	Здобувач володіє міцними знаннями, оперує ними при виконанні практичних завдань. Самостійно використовує необхідні інформаційно-методичні матеріали виконуючи практичні завдання. Не припускається помилок при їхньому виконанні. Здобувач виступає експертом практичних завдань, що виконали однокурсники.
Самостійна робота	0 - 2 бали	Здобувач розпізнає деякі об'єкти вивчення та визначає їх на побутовому рівні, може описувати деякі об'єкти вивчення; має фрагментарні уявлення з предмета

		вивчення; виконує елементарні прийоми практичних завдань.
	3 - 5 балів	Здобувач знає окремі факти, що стосуються навчального матеріалу; виявляє здатність елементарно висловлювати думку; самостійно та за допомогою викладача може виконувати частину практичних завдань; знає послідовність виконання завдання; практичні завдання містять багато суттєвих відхилень від установлених вимог, при їх виконанні потребує систематичної допомоги викладача.
	6 - 8 балів	Здобувач самостійно і логічно відтворює фактичний і теоретичний матеріал та наводить приклади; володіє навчальним матеріалом і використовує набуті знання, уміння у стандартних ситуаціях; самостійно виконує практичні завдання відповідно до методичних рекомендацій; практичні завдання мають окремі помилки; користується необхідними навчально-методичними матеріалами.
	9 - 10 балів	Здобувач володіє глибокими знаннями, демонструє відповідні компетентності, використовує їх у нестандартних ситуаціях, самостійно працює з інформацією у відповідності до поставлених завдань; систематизує та узагальнює навчальний матеріал; самостійно користується додатковими джерелами інформації; без похибок виконує та аналізує практичні завдання.
Письмова робота	0 - 2 бали	Здобувач не менше ніж на 50% завдань надав правильну відповідь
	3 - 6 балів	Здобувач на 51% - 70% завдань надав правильну відповідь
	7 - 8 балів	Здобувач на 71% - 90% завдань надав правильну відповідь
	9 - 10 балів	Здобувач на 91% - 100% завдань надав правильну відповідь
ІНДЗ	0-3	Здобувач використовує необхідні інформаційно-методичні матеріали, виконує практичні завдання за умови сторонньої допомоги.
	4-7	Здобувач використовує необхідні інформаційно-методичні матеріали, виконує практичні завдання за умови часткової сторонньої допомоги.
	8-10	Здобувач самостійно ґрунтовно використовує необхідні інформаційно-методичні матеріали, виконує всі практичні завдання.

Критерії оцінювання за всіма видами контролю

Сума балів	Критерії оцінки
Відмінно (90-100 A)	Здобувач демонструє міцні знання навчального матеріалу в обсязі, що відповідає програмі навчальної дисципліни, правильно й обґрунтовано приймає необхідні рішення в різних нестандартних ситуаціях; реалізує теоретичні положення навчальної дисципліни в практичних завданнях. <i>Володіє</i> технологіями впровадження інновацій в закладі освіти. При виконанні практичних завдань проявляє вміння самостійно вирішувати поставлені завдання, активно включається в обговорення, відстоює власну точку зору в питаннях та рішеннях, що розглядаються. Оцінка нижче 100 балів обґрунтовується недостатнім розкриттям теоретичних питань навчальної дисципліни, або тим, що студент проявляє невпевненість в тлумаченні теоретичних положень чи складних практичних завдань.
Добре (82-89 B)	Здобувач демонструє знання, володіння матеріалом в обсязі, що відповідає програмі навчальної дисципліни, робить на їхній основі аналіз можливих ситуацій та вміє застосовувати теоретичні положення при вирішенні практичних задач, <i>але припускається несуттєвих помилок</i> . <i>Володіє</i> технологією впровадження інновацій. При виконанні практичних завдань, здобувач <i>самостійно виправляє допущені помилки, кількість яких є незначною</i> .
Добре (74-81 C)	Здобувач на достатньому рівні володіє навчальним матеріалом, знає основні теоретичні положення, що відповідають програмі навчальної дисципліни, аналізує можливі практичні ситуації та вирішує їх, <i>але припускається помилок які усуває за підтримки з боку викладача або однокурсників</i> . <i>Пояснює</i> основні положення, технології впровадження інновацій, дає правильні відповіді щодо управління впровадженням інновацій в організації при заданій зміні вихідних параметрів. <i>Помилки у відповідях не є системними</i> .
Задовільно (64-73 D)	Здобувач <i>засвоює основні поняття</i> навчального матеріалу і <i>орієнтується</i> у напрямі вирішення практичних завдань. <i>Здобувач розуміє практичні завдання</i> щодо впровадження інновацій, має пропозиції щодо технології їх впровадження. <i>Розуміє</i> основні положення, правила, технології впровадження інновацій, виконує практичні завдання <i>за зразком, допускає значну кількість неточностей, помилок, котрі усуває під керівництвом викладача</i> .
Задовільно	Здобувач <i>поверхнево</i> опанував навчальний зміст,

(60-63 E)	передбачений програмою навчальної дисципліни, володіє основними положеннями <i>на мінімально допустимому рівні</i> . Знання щодо управління впровадженням інновацій <i>несистемні, фрагментарні</i> . Виконання практичних завдань, <i>формалізоване</i> : є відповідність алгоритму, але відсутнє глибоке розуміння логіки процесу організації та управління.
Незадовільно (35-59 FX)	Здобувач має <i>фрагментарні</i> знання, опанував менше половини обсягу навчального змісту, передбаченого програмою навчальної дисципліни. <i>Відсутнє цілісне усвідомлення</i> навчального матеріалу. Здобувач працює пасивно, практичні завдання щодо організації освітнього процесу у закладі освіти (за типом) виконує переважно з помилками, виправляє помилки лише при виконанні нескладних практичних завдань. <i>Здобувач допускається до повторного заліку</i> .

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

Для здобувачів видами контролю є: індивідуальне опитування на практичних заняттях, перевірка виконання практичних завдань, письмове опитування, залік. Методи демонстрування результатів навчання: дискусія, доповідь, презентація результатів самостійної роботи.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна література

1. Балацька Л. В., Ключ О. А., Рудзевич І. Л. Фізичне виховання в інклюзивній освіті : навч.-метод. посіб. Львів : ЛДУФК ім. Івана Боберського, 2024. 128 с.
2. Колишкін О. В. Лікувальна фізична культура для осіб з особливими освітніми потребами : навч. посіб. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2024. 132 с.
3. Кульбака В. В., Баканичев О. В., Ляшенко А. О. Основи лікувальної фізичної культури : методичні вказівки. Київ : КНУБА, 2024. 98 с.
4. Мартинюк В. Ю. Сучасні технології фізичної реабілітації дітей з особливими освітніми потребами : монографія. Київ : Центр учбової літератури, 2022. 286 с.
5. Мельник Н. Г., Бісмак О. В. Основи фізичної реабілітації : навч. посіб. Київ : Ліра-К, 2021. 224 с.
6. Плахтій П. Д. Лікувальний масаж : навч. посіб. Кам'янець-Подільський : Медобори, 2020. 376 с.
7. Романенко В. В. Масаж у фізичній терапії дітей з порушеннями психофізичного розвитку : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2022. 198 с.
8. Синьов В. М., Шевцов А. Г. Спеціальна педагогіка : сучасні підходи до навчання та розвитку осіб з особливими освітніми потребами. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2021. 412 с.
9. Яковенко О. В. Масаж у системі фізичної реабілітації дітей дошкільного віку : навч.-метод. посіб. Харків : Основа, 2021. 176 с.

Допоміжна література

1. Арнаутова Л., Маматова З. Розвиток рухових навичок у дітей з ДЦП за допомогою ЛФК з використанням музично-ритмічного супроводу. / *Соціальна робота та психологія: освіта і наука*, Вип. 2. 2024. С. 12-16. DOI: <https://doi.org/10.32782/3041-1351/2024-2>
2. Волкова С. П. Фізична терапія дітей з дитячим церебральним паралічем в умовах інклюзивного класу. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15*. 2021. № 7(138). С. 24–29.
3. Константинов Д. С. Застосування елементів боротьби для корекції фізичного розвитку дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами. *Безбар'єрність в освіті осіб з особливими потребами: досвід та інновації : матеріали X Міжнародного конгресу зі спеціальної педагогіки та психології*. К. : ІСПП імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2024. С. 200-205.
4. Лещій Н., Маматова З. Впровадження інноваційних фізкультурно-оздоровчих технологій в освітній процес навчально-реабілітаційного центру для дітей зі складними порушеннями розвитку. / *Науковий, навчальний, інформаційний журнал «ОСОБЛИВА ДИТИНА: навчання і виховання» №4*. К. : «Педагогічна преса»,. 2022. С. 40-47.
5. Маматова З. Фізичне виховання та рухова активність дітей із порушеннями інтелекту. / *Науковий журнал «Olympscus» №1*. 2024. URL : <https://olympicus.pdpu.edu.ua/index.php/olympicus/article/view/67>
6. Маматова З., Арнаутова Л. Патологічний стан у дітей з когнітивними порушеннями: клінічні особливості та корекційна підтримка. / *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови.*, 1(26), 2025. 97-110. <https://doi.org/10.33189/epsn.v1i26.279>
7. Маматова З., Мороз Л. Впровадження технологій сенсорної інтеграції в корекційно-розвивальний процес з дітьми з особливими освітніми потребами. / *Наукові інновації та передові технології, серія «Педагогіка»*. № 5(45) 2025. С. 1281-1289. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-5\(45\)-1281-1289](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-5(45)-1281-1289)
8. Шеремет М. К., Засенко В. В. Інклюзивна освіта: теорія і практика : навч. посіб. Київ : Видавничий дім «Слово», 2022. 304 с.

Інформаційні ресурси

1. Бібліотека Університету Ушинського : офіційний сайт.
URL : <https://library.pdpu.edu.ua/>
2. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського : офіційний сайт URL : <http://www.nbuv.gov.ua/>
3. Одеська національна наукова бібліотека : офіційний сайт.
URL : <http://odnb.odessa.ua/>.